

УДК 37.091.4

АЛЛА БОЙКО, МИКОЛА СТЕПАНЕНКО

(Полтава)

ВИХОВНІ ІДЕАЛИ ТА ПЕДАГОГІЧНІ НАСТАНОВИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Педагогічну творчість В. О. Сухомлинського розглянено не лише в контексті вітчизняної, а й світової педагогічної думки передусім із позицій її виховного значення. Творчість видатного педагога обґрунтовано як особистісно-соціальну, яка випередила свій час і сьогодні є актуальною й найбільш затребуваною у світовій виховній практиці. У педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського мудру любов до дітей потрактовано, як вершину компетентності й почуттів учителя. Педагогіка В. О. Сухомлинського представлена могутнім чинником згуртування і збереження культурної ідентичності, єдності людської спільноти на планеті.

Ключові слова: *дитина, людина, освіта, виховання, ідеали, настанови, досвід, відродження, гуманність, особистісно-соціальне виховання.*

Найбільш затребуваною на сучасному етапі розвитку світової педагогічної думки є спадщина В. О. Сухомлинського, педагога-гуманіста, мислителя, дитячого письменника. Його педагогічні ідеали і виховні настанови відомі на теренах світового освітнього простору. В. О. Сухомлинський – людина високого рівня культури, який був глибоко обізнаним із теорією і практикою виховання, сам творив науку про виховання й освіту, проте цікавився не лише педагогікою, а й соціально-економічним життям країни, філософією, народознавством, культурологією, політикою, володів кількома іноземними мовами. У особовому листку з обліку кадрів на запитання «Якими іноземними мовами та мовами народів СРСР володієте?» він відповів: «Володію російською, українською; читаю і можу розмовляти німецькою, польською, словацькою; читаю і перекладаю зі словником чеською, болгарською, французькою» (Архів НДІ педагогіки УРСР, Спр. 1. В. О. Сухомлинський. 1976-1981). Його захоплювали поезія, філологія, історія, він знав фольклор і традиції рідного народу, вдумливо, гармонійно й оптимістично сприймав життя і світ, був не лише вченим, а й митцем у педагогіці.

У «Листі дочці» Василь Олександрович так відповідав на запитання напередодні першої в її житті педагогічної практики: «Що найголовніше у нашій праці? З чого все починається і навколо чого все обертається?... Сказати, що найголовніше в нашій прекрасній і складній, натхненній і болісно важкій справі, нелегко уже тому, що не вичерпно складна, безмежно різноманітна людина... Пам'ятай, що вчителів треба розуміти Світ Дитинства... Ідеться про те, щоб піднятися до тонких істин Світу Дитинства. Піднятися, а не спуститися» [3, с. 372-373]. У цьому полягає кредо педагога-мислителя і свідчить не лише про глибоку повагу й розуміння дитини, а й про високу відданість світу дитинства. У цьому полягає виховний ідеал педагога-гуманіста: упродовж життя займатися самоосвітою, любити свою професію й дітей, щоб постійно підніматися до їхнього рівня.

Ідеалом ученого-педагога була всебічно розвинена особистість, до піднесення і творення якої він прагнув. Це особистість високої духовності й разом із тим земна, реальна, органічно «вписана» в соціально-моральні засади буття свого народу і суспільства. «Піднесення людини – ось мета і шлях, – писав В. О. Сухомлинський. – Кожного разу, коли я їду до найтоншого і найніжнішого, до найслабшого і наймогутнішого, що є в світі, до людського серця з відкритою раною, я вдумуюсь у мудрі слова борця за людське щастя Олександра Довженка: «Історія народів учить нас: та держава велична, в якій велична мала людина... Кожна людина вже в роки дитинства і особливо в отрочтві і ранній юності повинна досягнути щастя повноти свого життя, радості праці й творчості» [6, с. 73]. У цих словах велетів українського духу закладено зміст і перспективи педагогічного і всього суспільного поступу, який залежить від людини, її одухотвореної праці.

Вищу освіту В. О. Сухомлинський здобув у Полтавському державному педагогічному інституті, нині Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка. Радістю й гордістю повняється серця всіх випускників нашого навчального закладу, коли чуємо або читаємо такі щирі зізнання педагога світового рівня: «Мені випало щастя два роки вчитися в Полтавському педагогічному інституті... Кажу – випало щастя, бо нас, двадцятирічних юнаків і дівчат, оточувала в інституті атмосфера творчої мислі, допитливості, жадоби знань. Я з гордістю називаю Полтавський педагогічний інститут своєю альма-матер» («Зоря Полтавщини», 1974. – 22 вересня).

Відповідно до свого виховного ідеалу В. О. Сухомлинський першим здійснив обґрунтування особистості дитини в педагогічному процесі як суб'єкта і мети виховання. На запитання «Що було найголовнішим у моєму житті?» він без вагань відповідав: «Любов до дітей» [6, с. 7]. Нам належить подальше теоретичне і практичне осмислення та розвиток цього положення видатного педагога [1]. Отже, наукове підґрунтя нової, як ми її визначаємо, особистісно-гуманістичної парадигми виховання — об'єктивного явища сучасного суспільно-економічного розвитку, – було сформульовано ним, випереджуючи час у надрах авторитарної педагогіки. Розв'язуючи теоретичні й практичні проблеми виховання, український педагог приходить до узагальнення, яке доцільно розглядати як моральну настанову педагога-мислителя: «Майстерність і мистецтво виховання полягають у вмінні педагога відкрити буквально перед кожним, отже, й перед найпосереднішим, найважчим вихованцем, ті сфери розвитку його духу, де він може досягти вершини, виявити себе, заявити про своє «Я», черпати сили з джерела людської гідності, почувати себе не обділеним, а духовно багатим... А для цього школа повинна бути яскраво палаючим вогнищем морального багатства» [6, с. 74]. Ці та інші філософсько-педагогічні заповіді В. О. Сухомлинського ще не повністю усвідомлені й сприйняті в педагогіці як методична вказівка до дії, ще не стали виховним дороговказом.

Сьогодні, коли з'являються соціально не виправдані, хоч і наполегливі, науково не обґрунтовані спроби замінити виховання то соціалізацією, то гуманітаризацією, то тлумачити його як самовиховання, коли окремі «вчені» ставлять під сумнів узагалі доцільність виховання як самостійного виду педагогічної діяльності, на допомогу нам приходить В. О. Сухомлинський. «Навчання – це лише одна з пелюсток тієї квітки, що називається вихованням у широкому розумінні цього поняття. У вихованні, – застерігає він, – немає головного і другорядного, як немає головної пелюстки серед багатьох пелюсток, що творять красу квітки. У вихованні все головне – і урок, і розвиток різнобічних інтересів дітей поза уроком, і взаємовідносини вихованців у колективі» [2, с. 13]. У статті «Народний учитель» він, ніби звертаючись до опонентів виховання, пише: «Спеціальність педагога – бути вихователем» [4, с. 239]. Це означало, згідно з його виховною концепцією,

що кожному дитину потрібно виховувати для щастя. А для цього варто переносити акценти у виховній діяльності із зовнішнього впливу на внутрішню сферу особистості. Щоб, зважаючи на індивідуальні, психологічні й вікові особливості дитини, виховувати і серце, і розум, і руки. Видатний педагог доводить, що «виховання – це насамперед постійне духовне спілкування вчителя, й дитини... Виховання – це людинознавство» [2, с. 9].

Він першим заявив усьому світові, що кожна дитина талановита, неповторна унікальність, і навіки залишив нам найважливішу настанову: «Поважай учня!». Слід наголосити, що це твердження, яке він пристрасно обстоював і творчо розвивав усе життя в умовах авторитарного режиму і далекої від толерантної педагогіки, можна трактувати як громадянський подвиг педагога. Його концепція гуманістичного виховання не збігалася із загальноприйнятою. Тому було б неприпустимим спрощенням свідомо сприймати великий педагогічний доробок В. О. Сухомлинського як традиційний. За своєю сутністю і змістом педагогічна спадщина видатного педагога має інноваційний характер.

Йому належить новий, започаткований ним в Україні й поширений на теренах світової педагогіки інноваційний, визначений нами як гуманістично-особистісний напрям у педагогічній науці й навчально-виховній практичній діяльності. Насамперед дитина, але в гармонії з суспільними інтересами і потребами, визначає його практичний і науковий зміст. «Це співвідношення, поєднання громадянського і особистісного, гармонія особистого щастя і суспільного блага. Уміння підкорятися громадянському обов'язку повинно відповідати особистим бажанням людини» [6, с. 75-76]. Ці та інші наукові ідеали педагога, настанови, висновки й узагальнення дають підстави визначати В. О. Сухомлинського як представника особистісно-соціального виховання. Особистісно-соціальне виховання видатного педагога набуло досить швидкого міжнародного розвитку, увійшло, у свідомість мільйонів людей – працівників освіти, учительства, батьків, усіх, хто причетний до великої, благородної і складної справи формування людини. Ідеологізація й політизація обмежували появу і впровадження особистісно-соціальних ідей, тому підтримку він шукав у народній педагогіці. На її підґрунті йому вдавалося порушувати не властиві радянській педагогіці проблеми любові до дитини, свободи вибору, доброї волі, самопізнання й самотворення, що стали для нас ідеалами у процесі виховної діяльності та ін.

В. О. Сухомлинському випало на долю творити, відстоювати й оберігати українську педагогіку під загрозою повного розчинення національної культури в імперській культурі «старшого брата». Тому він закликав частіше звертатися до того усного підручника, який, коли б був виданий, називався «Народна педагогіка», де був би відбитий багатовіковий досвід поколінь. «Народ – живе вічне джерело педагогічної мудрості», – стверджував педагог. «Якби у нас не було постійного духовного спілкування з людьми, ми не могли б успішно вчити і виховувати молоде покоління» [4, с. 255]. Він ніколи не ставив під сумнів соціальний устрій, але завжди спрямовував свою діяльність до національних і загальнолюдських гуманістичних цінностей. У цьому В. О. Сухомлинський також багато в чому випередив свій час.

«...Ідеали народного виховання вимагають, – писав він, – щоб 12-13-річний підліток уже оглядав мисленням поглядом свій, нехай ще невеликий життєвий шлях і з гордістю думав: ось плоди і моєї праці, це я особисто зробив для суспільства. ... Виховання людської особистості – це насамперед виховання почуття власної гідності» [2, с. 246]. З цією метою він, педагог-дослідник, добирив із прогресивної етнопедагогіки такі ідеї-настанови: громадянськості, глибокої любові до матері, поваги до старших, сердечної чуйності до людини, дбайливого ставлення до природи та її багатств. Своєю прожитою духом народної педагогіки діяльністю він

сповідував традиції і залишив їх нам як свої заповіді: мудрої любові батьків до дітей, народне розуміння добра, совісті, щастя, моральні цінності сім'ї, з педагогічним оптимізмом навчав продовжувати себе в дітях, високо цінував скарби рідного слова, витвори рук і розуму свого народу, труд душі, чистоту і благородство поведень.

Основною вважаємо настанову видатного педагога, що без щирої, невдаваної і водночас мудрої, осмисленої любові й поваги до дітей немає й умінь виховувати їх. Любов до дітей і педагогічну культуру він розглядав як взаємозалежні поняття. Усією своєю практичною діяльністю він підтвердив і довів нам правдивість цього, зробленого ним, педагогічного висновку, з яким тісно пов'язані настанови педагога про те, що «потрібно знати кожен порух юної душі», «вміти дорожити дитячим довір'ям», «бути втіленням добра і справедливості», що «кожна дитина – унікальний світ, який потребує від вихователя використання не стандартного, а особливого педагогічного «ключика», яким він вважав «любов до дітей».

«Мудра любов до дітей – вершина нашої педагогічної культури, думки й почуттів. Сердечність, теплота, доброзичливість у ставленні до дитини – це те, що можна назвати загальним словом доброта, є наслідком великої, тривалої роботи педагога над самовихованням почуттів» [8, с. 299]. Любов до дитини виступає для педагога наймогутнішим стимулом її всебічного пізнання. «Мистецтво і майстерність навчання і виховання полягає в тому, щоб, розкривши сили і можливості кожної дитини, дати їй радість успіху» [6, с. 437]. Отже, педагогічна діяльність учителя, згідно з настановами В. О. Сухомлинського, мусить бути особистісно орієнтованою, в основі якої пізнання дитини, організація її самопізнання.

У його творчості, у поступі від простого до складного поєдналося навчання і виховання, думка і почуття. Тільки їхній взаємозв'язок сприяє становленню людської особистості. У своїй праці «Народження громадянина» В. О. Сухомлинський стверджує, що людина виділилася зі світу тварин і стала розумною істотою тому, що зробила своїми руками перше знаряддя праці, і тому, що побачила глибину синього неба, мерехтіння зірок, рожевий розлив вечірньої заграви, ...відблиск сонця в прозорих краплинах вранішньої роси, ...ніжне стебельце і голубий дзвіночок проліска... Отже, в основу розвитку внутрішнього світу дитини, її духовності педагог поклав єдність інтелектуального та емоційного виховання, поєднання думки і почуття. Це відповідає висновкам народної педагогіки й узагальненням педагогічної україністики загалом.

В. О. Сухомлинський добре знав досвід педагогів і діячів світової культури, передусім Я. А. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, Й. Г. Песталоцці, А. Дістервега, Г. С. Сковороди, К. Д. Ушинського, великих українських письменників Т. Г. Шевченка, І. Я. Франка та ін., використовував і збагачував творчість О. М. Леонтьєва, Л. В. Занкова, Г. С. Костюка, Януша Корчака, Л. М. Толстого та ін. Розвиваючи педагогічну спадщину А. С. Макаренка як представника соціально-особистісного виховання, він – яскравий виразник особистісно-соціального погляду на виховання – прагнув, щоб колективний вплив на особистість був гармонійнішим, щоб поєднувався з безпосереднім впливом особи вихователя на душу вихованця. В. О. Сухомлинський учив, що не можна за колективом не бачити окремої людини, що колектив – це не якась безлика маса, він існує як багатство індивідуальностей. Якщо вихователь сподівається, що виховна сила колективу передусім в організаційних залежностях, у підпорядкуванні й керівництві, його виховні сподівання не справдяться. Об'єктивна оцінка В. О. Сухомлинського творчості А. С. Макаренка допомагає нам вирішувати складні питання виховання в сучасних умовах.

Прогресивна роль педагогіки В. О. Сухомлинського в сучасному світовому освітньому просторі безперечна. Завдяки його творчості усвідомлюємо ознаки по-

стмодерного типу особистості та її виховання. В. О. Сухомлинський навчав нас розглядати споконвічні й нові традиції виховного значення як національну пам'ять, своєрідний-генетичний виховний код нації, підґрунтя її культури, через яку пролягає шлях до вселюдських цінностей. Традиція в широкому розумінні – це спосіб буття культури певного народу, яка виражає себе в різних сферах національного життя, зокрема й у науковій та етнопедагогіці. Виховна система В. О. Сухомлинського – це повсякчасна трансляція єдності педагогічного досвіду нації і його власної новаторської виховної думки. Тому усвідомлюємо, що відродити сьогодні виховні ідеали народної й наукової педагогіки можна лише через повне сприйняття і самоусвідомлення педагогічних ідей, поглядів, досвіду В. О. Сухомлинського. Він один із плеяди національних педагогів у складних сучасних умовах, коли відбувається переоцінка всіх цінностей, коли змінюється мета виховання, переосмислюються всі форми попередніх культурних надбань нації, залишається сам собою, його педагогічну систему немає потреби тлумачити інакше чи по-новому її використовувати. Педагогічні праці, думки, ідеї, досвід В. О. Сухомлинського є сучасними й актуальними, відповідають потребам особистості й запитам суспільства.

Отже, В. О. Сухомлинський не тільки розвивав, продовжував і оберігав народні святині, а й піднявся у своїй творчості до розуміння глибокої сутності народних виховних надбань і відновлення їх у сучасному змісті, методах і формах педагогічної діяльності на новому, ним гуманізованому, осучасненому й «олюдненому» рівні, пильно дбаючи при цьому про педагогічні звичаї народу, його психологію, національну окремішність українців. Прямо він про це не говорить, оскільки йому загрожувало звинувачення в націоналізмі, однак вивчення його педагогічної спадщини дає нам підстави для такого висновку. Зберігаючи національно-культурний характер виховання і збагачуючи своєю творчістю теорію і практику педагогічної діяльності, він створив особистісно-гуманістичну, національно-культурну систему виховання. Цим самим талановитий педагог увів українську педагогіку в загальноосвітні інтегровані зв'язки, у неперервний світовий культурний процес, що стало можливим на базі синтезу його особистісних творчих можливостей, національного світобачення, досягнень вітчизняної і світової педагогічної думки.

Переоцінка цінностей у педагогіці є нічим іншим, як відбором того змісту, тих методів і форм, які забезпечують на новому рівні культурного буття високі педагогічні результати. В. О. Сухомлинський випередив свій час, тому його інноваційна виховна система, створена в тоталітарному суспільстві, не могла бути в ньому повністю задіяною. Невипадково, що навколо його імені й творчості виникали соціально-педагогічні суперечності, які він, урешті-решт, долав ціною свого здоров'я і життя, бо помер у розквіті творчих сил, фізично розбитою людиною. Гуманістично спрямована, людинотворча педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського відповідає нашому часові, необхідна Українській державі в умовах демократичних суспільних перетворень.

Повага Василя Олександровича до колег і дітей у поєднанні зі справедливою вимогливістю породжувала мікроклімат доброти, згуртовувала колектив педагогів-однодумців, відторгувала недобросовісних. Довелося бути в постійному творчому пошуку, аналізувати власний і колективний досвід, словом, докласти багато зусиль, щоб рядову сільську школу піднести на рівень найкращих світових зразків загальноосвітніх навчально-виховних закладів, зробити її справжньою творчою лабораторією виховання і навчання, досягти в усій педагогічній діяльності передового, взірцевого досвіду й найповніше його узагальнити.

У Павлицьку школу приїздили з усіх кінців колишнього Союзу, вчилися у визнаного педагога. Проте сам В. О. Сухомлинський засуджував копіювання досвіду,

рецептурне його сприйняття. Учив, як і К. Д. Ушинський, виявляти сутність досвіду, співвідносити нове в ньому з власною практикою, створювати необхідні умови для використання того, що заслуговує на запозичення і впровадження. Василь Олександрович писав, що досвід уявляється йому садом квітучих троянд. Ось нам треба пересадити цей квітучий кущ із саду на своє поле. Що для цього треба зробити? Насамперед вивчити ґрунт свого поля, додати те, чого в ньому не вистає. Підготувати цей ґрунт, потім уже пересаджувати. Але як? Разом з ґрунтом, не оголюючи коренів. А це, на жаль, іноді буває? Почув директор школи: в такому-то саду ростуть прекрасні троянди. Посилає вчителів: їдьте, подивіться, привезіть троянду, посадимо на нашому полі. Ідуть учителі, милуються прекрасними квітами. Аби як викопують кущ, обрубуючи живі корені, а часом рубають гілки з запашними квітами, привозять додому, втикають саджанці і навіть гілки без коренів на своєму полі. Засихають квіти, засихає листя. Дивується директор, дивуються вчителі: що ж це виходить? Усе робимо нібито точно так, як роблять творці передового досвіду, а досвід не приживається... нема нічого цінного в цьому досвіді, даремно його розхвалюють, робитимемо все, як і раніше [7, с. 180]. Такий підхід породжує недовіру до всього нового й передового і навіть гальмує педагогічний процес.

У сучасних умовах передовий, перевірений досвід нерідко недооцінюється. Увага надається технологіям. У цих поняттях є чимало спільного, проте передовий взірцевий досвід учителя, крім методичного, технологічного компонентів, містить найцінніше – живу людину з виведеною з її досвіду думкою, ідеєю, що вчить мислити, виявляти своєрідність і неповторність педагогічних явищ та процесів, закликає вдумливо зважати на умови, особливості і позитивні власні традиції певного педагога й освітньо-виховного закладу.

Завдяки талановитості й винятковій працьовитості, цілеспрямованості й творчому горінню, безкомпромісній вимогливості передусім до себе, а також до колег В. О. Сухомлинський на високому науковому рівні досліджував найскладніші, найактуальніші й для нашого часу проблеми педагогіки. На основі даних власних наукових досліджень і практичного досвіду створив фундаментальні педагогічні праці, які залишаються, за твердженням, наприклад, далекої від педагогіки, але мудрої, висококультурної людини Б. Патона, «визначальним, неперевершеним явищем у галузі суспільних наук».

Якщо прийняти висновок учених, що в «кожній культурі є свій власний масштаб, термін дії якого розпочинається і закінчується разом із нею», то культура педагогічного феномена В. О. Сухомлинського в цьому висновку рідкісний виняток. Вона безсмертна. Свідченням цього є те, що його педагогічна спадщина активно впроваджується, відроджується і розвивається в дослідженнях не лише вчених, а в інноваційному практичному досвіді вчителів. У сучасних умовах його виховні ідеали, педагогічні настанови, науково-практичні висновки й узагальнення переоцінити неможливо, їх актуальність постійно зростає. Вони залишаються інноваційними, оскільки служать, як і служили педагогічній справі, забезпечують високі результати в навчанні та вихованні. Потрібна спеціально організована й цілеспрямована система впровадження його спадщини в широку, масову практику. Сьогодні педагогічна творчість В. О. Сухомлинського є винятково значущою в інтеграційному освітньо-виховному просторі.

Убираючи в себе досягнення прогресивної вітчизняної й зарубіжної педагогічної думки, зіставляючи їх з творчістю видатного педагога, учителі переконуються в її фундаментальності й універсальності, накопичують знання та енергію для переходу в нову якість усвідомлення і використання потужного культурного пластику, створеного В. О. Сухомлинським. За таких умов не лише національна,

але й світова культура набуває можливості на новому рівні осмислити й повніше використати великі надбання українського вченого і практика, забезпечити «вселення» їх у загальну суспільну свідомість. Педагогічна свідомість сучасного суспільства зможе піднятися до вершин духовності й гуманізму лише на основі педагогічної творчості В. О. Сухомлинського.

У наш час, коли стверджується нова світова концепція людини і суспільства, твориться нова система правил і норм культурного співіснування народів, педагогіка В. О. Сухомлинського служить фактором згуртування, збереження почуття культурної ідентичності, єдності людської спільноти на планеті.

За даними опитування понад трьох тисяч педагогічних працівників Полтавщини, В. О. Сухомлинський є тим педагогом, до виховних ідей, настанов, порад, висновків і узагальнень якого найчастіше звертаються директори, завучі, вчителі, його творчість найзнаніша, його педагогічний доробок є актуальним і педагогічно доцільним, служить сучасній школі. Понад 40 монографічних праць педагога, 800 статей, майже 2 тисячі художніх творів для дітей здобувають у сучасних умовах усе більше визнання і поширення, стають настільними книгами не лише вітчизняних учителів, а й педагогів світу. До його педагогічної спадщини звертаються теоретики і практики, батьки, соціальні працівники, менеджери. Вони вибирають мудрі, виважені виховні ідеали і настанови, створені не тільки глибоким розумом, а й палким серцем громадянина та патріота.

Значення творчості В. О. Сухомлинського сьогодні актуалізується. Вона насамперед затребувана у зв'язку зі значними недоліками у виховній роботі, що хвилюють суспільство. Звертаємося до творів видатного педагога, бо вони здатні зарадити, допомогти у розв'язанні складних соціально-педагогічних ситуацій. Нас тривожить, що сьогодні для більшості молодих людей основним є матеріальні цінності – ким бути, де і як улаштуватися в житті, і це утверджується як норма. Василь Олександрович сповідував інший першопочаток – яким бути.

Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського має різноплановий, багатоаспектний виховний характер, її дослідження потребує цілісного, системного розгляду праць педагога, усебічного аналізу його творчого і життєвого шляху. Незважаючи на велику кількість посилань, статей, виконаних дисертацій, виховна система і творча спадщина педагога залишаються до кінця не вивченими і не усвідомленими. Нам належить це зробити, представити творчий доробок педагога перед світом у всій повноті й цілісності.

Внутрішня сила педагогічних звершень В. О. Сухомлинського в їх людяності. Його спадщина забезпечує сьогодні енергією складний процес творення людини постмодерного типу, відродження і збагачення української культури, сприяє пробудженню національної свідомості й подальшого відновлення національної ідентичності України, її входженню до світового співтовариства вільних народів. Через національне він орієнтує на загальнолюдське.

Праці В. О. Сухомлинського «Духовний світ школяра», «Моральний ідеал молодого покоління», «Павльська середня школа», «Серце віддаю дітям», «Народження громадянина», «Батьківська педагогіка» і всі інші належать до вартостей загальної світової культурно-освітньої системи, а вся творчість видатного українського педагога є ланкою єдиного «золотого ланцюга» світової культури. Його виховні ідеали й настанови адресовані не лише нам, уся його творчість належить народам світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бойко А. Н. Теория и методика формирования воспитывающих отношений в образовательной школе / А. Н. Бойко. – К. : Вища школа, 1990. – 267 с.
2. Сухомлинський В. О. Директор школи / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. в 5 т. – Т. 5. – К., 1977. – С. 9-19.
3. Сухомлинський В. О. Лист дочці / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. в 5 т. – Т. 5. – К., 1977. – С. 371-378.
4. Сухомлинський В. О. Народний учитель / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. в 5 т. – Т. 5. – К., 1977. – С. 239-255.
5. Сухомлинський В. О. Пам'ятайте, що немає й бути не може абстрактного учня / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. в 5 т. – Т. 2. – К., 1976. – С. 436-440.
6. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. в 5 т. – Т. 3. – К., 1977. – С. 7-278.
7. Сухомлинський В. О. Теоретичні і практичні проблеми, які висуваються життям у процесі здійснення ідеї всебічного розвитку особистості / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. в 5 т. – Т. 1. – К., 1976. – С. 172-192.
8. Сухомлинський В. О. Як любити дітей / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. в 5 т. – Т. 5. – К., 1977. – С. 292-308.

АЛЛА БОЙКО, НИКОЛАЙ СТЕПАНЕНКО

ВОСПИТАТЕЛЬНЫЕ ИДЕАЛЫ И ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАСТАВЛЕНИЯ
В. А. СУХОМЛИНСКОГО

Педагогическое творчество В. А. Сухомлинского рассмотрено не только в контексте отечественной, но и в контексте мировой педагогической мысли с позиции прежде всего его воспитательного значения. Творчество выдающегося педагога обосновывается как личностно-социальное, которое опередило свое время, и сегодня наиболее актуально и востребовано в мировой воспитательной практике. В педагогическом наследии В. А. Сухомлинского мудрая любовь к ребенку трактуется как вершина компетентности и чувств учителя. Педагогика В. А. Сухомлинского представлена могучим фактором объединения и сохранения культурной идентичности, единства человеческой общности на планете.

Ключевые слова: *ребёнок, человек, образование, воспитание, идеалы, наставления, опыт, возрождение, гуманность, личностно-социальное воспитание.*

ALLA BOYKO, MYKOLA STEPANENKO

UPBRINGING IDEALS AND PEDAGOGICAL INSTRUCTIONS
OF V. O. SUKHOMLYNSKY

Pedagogical creation of V. O. Sukhomlynsky is examined not only in the context of the domestic but also world pedagogical thought from positions foremost of its upbringing value. He bequeathed: "to know every motion of the young soul", «to be able to value child's confidence», "to be the embodiment of good and justice", "every child is the unique world". The main works by the teacher-thinker are being analysed; the upbringing ideals and instructions of the pedagogue, known in the outer educational space, are opened up; his humanistic conception has received an innovative interpretation; the teacher's position and role in the historical pedagogical process are determined. A comprehensiveness and high culture of the pedagogue, multigenre-ness of his heritage are presented. His creation is grounded as personal and social which passed the time, and today appears actual and most claimed in the world educational practice, as in V. O. Sukhomlynsky's pedagogical heritage the wise love to children is interpreted as a top of wisdom and feelings of a teacher. The Pedagogics of V. O. Sukhomlynsky is presented by the mighty factor of uniting, saving of cultural identity, unity of human friendship on the planet.

Keywords: *child, man, education, upbringing, ideals, instructions, experience, revival, humanity, personal-&-social upbringing.*

Одержано 14.01.2013, рекомендовано до друку 15.02.2013.